

Pelgrims- of veldfles, Delft, ca. 1680

In de veertig jaar tussen 1650 en 1690 vormde het conglomeraat van de Delftse faience-fabrieken de belangrijkste fijn-keramiekindustrie in de wereld. De Italiaanse fabrieken kwijnden en waren voor een groot deel verdwenen, de Chinese produktie in Jingdezhen lag goeddeels stil door de burgeroorlogen tot 1685 en de Franse, Duitse en Engelse faience-fabrieken werden pas aan het einde van de 17de eeuw belangrijker, maar deden de Delftse fabrieken pas na 1700 concurrentie aan.

Delft produceerde in de 2de helft van de 17de eeuw luxe keramiek voor een Europese markt. In deze veertig jaar fabriceerden de circa 25 Delftse fabrieken in een eindeloze variëteit, maar zoals zo vaak in de keramiek-industrie waren de vormen en de decoraties zelden eigen inventies, hooguit werd er gevarieerd of een eigen interpretatie gegeven van ouder vorm- of beeldmateriaal.

Afgeplat ronde flessen met maskérons zijn een midden 16de-eeuws Italiaans idee. Talloze majolica exemplaren uit Urbino, prachtig beschilderd met mythologische scènes zijn bekend.¹ Maar ook van in quasi Oosters beschilderd Medici-porselein is tenminste één exemplaar bewaard gebleven.² Dat Samuel van Eenhoorn, de toenmalige eigenaar van de Grieksche A (tot 1686, daarna zijn zwager Adriaan Kocks), deze Italiaanse voorbeelden kende is onwaarschijnlijk. Het voorbeeld dat hem voor de hier besproken fles (afb. 34)³ voor ogen heeft gestaan, of

door een opdrachtgever is voorgehouden, was waarschijnlijk een fles in zilver, zoals van de hand van de Haagse zilversmid Adam Loofs in de verzameling van de hertog van Devonshire op Chatsworth is bewaard gebleven.⁴

De bladeren in cut-card techniek boven de voet, zo typisch voor het rijk uitgevoerde zilver uit deze periode, nam Van Eenhoorn over, niet geschilderd maar in reliëf, iets wat in het 17de-eeuwse Delftse faience ongebruikelijk was. Men zag niet op tegen ingewikkelde vormen, maar men dacht toch in de eerste plaats aan een geschilderde decoratie, die men doorgaans belangrijker achtte dan de vorm.

De satyr-koppen kregen het gezicht van een 17de-eeuwse cherub en de ringen, immer aanwezig boven het maskeron, vergat de vorm. Of begreep hij gewoonweg niet dat hij een veldfles maakte?

De decoratie is afkomstig uit het standaard pakket van de firma, maar in dit geval zeer fraai geschilderd.⁵ Van Eenhoorn gebruikte net zoals zijn zwager Adriaan Kocks en hun concurrent Lambertus Cleffius in deze jaren de bloemen van het Chinese overgangsporselein uit de jaren 1635-1645. Dit porselein, het laatste dat regulier door de v.o.c. in Nederland was geïmporteerd, moet toen in enorme hoeveelheden in ons land aanwezig zijn geweest. Ook de gestileerde tulp op de hals van de fles is afkomstig van het Chinese porselein uit die jaren.

Afb. 34. Pelgrims- of veldfles van faïence, beschilderd in blauw met bloemen en vogels, Delft, ca. 1680. De Griekse A, Samuel van Eenhoorn, gemerkt met monogram S.V.E. H. 42 cm.

Het is een bijzonder stuk binnen het oeuvre van Samuel van Eenhoorn naar vorm en kwaliteit. De decoratie is traditioneel voor deze fabriek uit de korte periode dat hij de leiding had (1674–1686). Daarmee vormt het stuk een hoogtepunt uit één van de belangrijkste Delftse faïence-fabrieken uit het begin van het laatste kwart van de 17de eeuw.

J.D. v. D.

Noten

¹ J. Lessmann, *Italienische Maiolica*, Braunschweig 1979, afb. 164, 189, 190, 230; J. Giacomotti, *Catalogue des majoliques des musées nationaux*, Paris 1974, afb. 1002, 1006, 1007.

² A. Lane, *Italian porcelain*, London 1954, afb. 3c.

³ In 1980 gekocht op de veiling Christie, Amsterdam 11 juni 1980, nr. 262, pl. 10. Inv. R.B.K. 1980-31.

⁴ Cat. tent. *Haags zilver uit vijf eeuwen*, 's-Gravenhage (Gemeentemuseum) 1967, afb. 86.

⁵ J. Helbig, *Faiences hollandaises*, Brussel z.j., dl. 1, afb. 39.